

81

DHR. GILLIJN
NRM 35
3320 HOEGAARDEN

DRIEMAANDELIJKS

4/85

Alpaidis

TIJDSCHRIFT voor HEEMKUNDE
FOLKLORE en OUDHEIDKUNDE

Museum t Nieuwhuys Hoegaarden

21^e jaargang

AFLEVERING 4
nummer 81

1985

ALPAIDIS

inhoud:

- ONDERWIJS TEN DIENSTE VAN ARM EN RIJK

Hulde-artikel aangeboden aan de Congregatie
der Zusters van de Vereniging met het
Heilig Hart 1835-1985

- SCHRIKBEWIND TE HOEGAARDEN

HULDEARTIKEL

AANGEBODEN AAN DE
CONGREGATIE DER ZUSTERS VAN DE VERENIGING MET HET HEILIG HART
1835 - 1985

Onderwijs ten dienste van arm en rijk

GEDRUKTE 185 JAAR

Tekst gerealiseerd door de Studie- en Navorsingscommissie van het
Nieuwhuysmuseum te Hoegaarden met de bereidwillige medewerking van
de Zusters van Mariadal

Il était un Prêtre instruit et parfait
(Esdras C. 2. V. 63.)

†

SOUVENIR

du Centenaire de la mort du

REVEREND MONSIEUR L'ABBE

François-Joseph Delfosse

Né à Gony-lez-Piéton le 29 oct. 1769.

Ordonné Prêtre à Malines le 5 avril 1796

*Fondateur de la Congrégation des
Sœurs de l'Union au Sacré-Cœur
vers 1800.*

*Décédé au couvent-pensionnat du
Val-Virginal à Houguerde,
le 17 avril 1848*

Ce qui fait notre gloire, c'est ce témoignage
de notre conscience que nous nous sommes
conduits dans le monde, et particulièrement
envers vous, dans la simplicité et la sincérité
devant Dieu

(2 Cor., c. 1. v. 12.)

Cœur Sacré de Jésus, que Votre Règne arrive!
O Marie, conçue sans péché, priez pour nous
qui avons recours à Vous !

Jésus, Marie, Joseph !

STICHTER VAN DE CONGREGATIE

INLEIDING

De "Zusters van de Vereniging van het H. Hart" zijn een officiële congregatie sinds 1835. Hun stichter, E.H. Delfosse en de latere eerste algemene overste zuster Julienne, zijn met idealisme en koppig doorzettingsvermogen rond 1800 begonnen met in een geest van kloosterleven onderwijs te verschaffen aan meisjes. Met onderwijs bedoelden zij de traditionele opvatting van de 18e eeuw : de christelijke godsdienst inprenten en christelijke moreel hoogstaande vrouwen te vormen. Zij hebben hun visie aangepast, de opvolgsters deden eveneens zo, maar de bekommernis en inzet voor de grote morele waarden en van de minsten in de maatschappij zijn ze tot nu steeds getrouw gebleven. In het begin waren dat meisjes voor wie onderricht een uitzonderlijke luxe was.

In volle 19e eeuw pikten zij aan bij de moderniseringstendens in het jonge België, geschraagd door de industriële burgerijen verschenen de beroepsafdelingen. In de eerste helft van de 20e eeuw leidden ze degelijke onderwijzeressen op als exponent van de vrouwenemancipatie na de eerste wereldoorlog.

Even logisch is de actieve inzet in de kolonie vanaf de twintiger jaren. Nu zijn het de mentaal gehandicapten en de leergestoorden die hun troetelkinderen zijn, wat anders zou hun vereerde stichter E.H. Delfosse, gewild hebben ?

De volgende bijdrage wil een korte schets geven van de evolutie en is dankbaar aangeboden aan alle zusters door Hoegaardiërs die fier zijn op hun werk.

HET BEGIN : MOEILIJK, MAAR BOEIEND

Rond het jaar 1800 begon Eerwaarde Heer François Joseph Delfosse te Jodoigne enkele juffrouwen rond zich te scharen, om onder de naam van "De Dochters van Goede Wil" het onderwijs en de opvoeding van de verwaarloosde volkskinderen te verzorgen.

Eerwaarde Heer Delfosse werd geboren te Gouy-lez-Piéton in de provincie Henegouwen op 29.10.1769.

Hij studeerde te Nijvel, Donai (Frankrijk) en Leuven, en werd tijdens de woelige periode van de Franse Revolutie in 1796 tot priester gewijd.

François Joseph had twee broers. De oudste, Xavier, gaf vooral onderwijs en godsdienstige vorming aan de jeugd. De andere, Maximilien, hield in zijn pastorij een kosteloze school voor de kinderen van het dorp en de omliggende parochies. Het is dus niet verwonderlijk dat François Joseph zich ook aangetrokken voelde tot het onderrichten van de jeugd, gezien het goede voorbeeld van zijn twee broers. Daarbij kwam nog de woelige periode van de Franse Revolutie met de annexatie van de Zuidelijke Nederlanden en de kerkvervolging. De nieuwe ideeën, overheerst door het mytische begrip "vrijheid" veranderden op zeer korte tijd de mentaliteit van onze bevolking en liet de jeugd zonder de steun van de traditionele waarden van de 18e eeuw.

Wanneer E.H. Delfosse zich tot het onderwijs aangetrokken voelde was het dus duidelijk ook omwille van zijn bekommernis voor de opvoeding van de kinderen. Het lager onderwijs werd in die tijd in vele gevallen gegeven door een geestelijke. Er was trouwens geen diploma of akte vereist om een school te houden. Konkreet betekent dit dat, kosters, landbouwers, herbergiers, ... zowat iedereen kan teruggevonden worden als onderwijzer in de 18e eeuw.

De meesten stonden wel onder toezicht van de kerkelijke overheid en voor het openen van een school was een autorisatie vereist die in principe én door de wereldlijke én door de kerkelijke overheid moest worden verleend.

In de praktijk werd ze ofwel door beide ofwel door één van beide gegeven. De financiering van een school was een zaak van de ouders, die schoolgeld moesten betalen, van milde schenkers die zorgden voor fundaties en studiebeurzen en van het armbestuur, waardoor arme leerlingen ook konden school lopen. De gemeentelijke overheid maakte in elk geval geen prioritaire zaak van het onderwijs en de staat kwam er niet in tussen.

De eisen die aan de lagere school gesteld werden in de 18e eeuw lagen helemaal in de lijn van de Contrareformatie, het herstel van de Katholieke Kerk na de godsdienstige scheuring van de 16e eeuw. Dit betekent dat de hoofdzaak van het lager onderwijs bestond in het geven van godsdienstondericht als voorbereiding op de Eerste Communie.

Het leren lezen sloot daarbij aan. Schrijven kwam op de tweede plaats en aan rekenen kwam men vaak niet toe. De drang van E.H. Delfosse om onderwijs te geven komt dus niet alleen uit de voorbeelden van zijn twee broers, maar ook uit de bedoeling van het onderwijs, godsdienstonderwijs te geven.

Meer dan ooit zag hij in het morele verval van de jeugd door de nieuwe ordening van de Franse Revolutie (1795-1815) en de kerkvervolging, die minstens geduurd heeft tot het Concordaat van Napoleon en Paus Pius VII (1801), een aansporing om met onvermoeide ijver de morele waarden van de Kerk te gaan onderwijzen.

Daarbij komt nog dat E.H. Delfosse priester werd gewijd in die zeer tragische periode die aan de kerkvervolging voorafging, wat ongetwijfeld een diepe invloed heeft nagelaten op zijn leven. E.H. Corneille Stevens, Vicaris-generaal van het Bisdom Namen ten tijde van het Concordaat en overleden te Wavre in 1828, was een trouwe vriend van E.H. Delfosse.

Corneille Stevens werd de ziel van de weerstand tegen de Franse godsdienst-politiek sinds 1795. Heel de Franse periode leefde hij verdoken en ageerde hij tegen de Franse bezetter die van de godsdienst een politiek instrument wilde maken. Onvermoeibaar bleef hij vechten voor de Paus, voor de vrijheid van de Kerk en voor de traditionele waarden.

François Joseph Delfosse heeft een drukke briefwisseling gevoerd met Corneille Stevens, die hem steeds met wijze en doordachte raadgevingen heeft trachten te helpen en steunen.

En tenslotte is er nog een derde grote reden die E.H. Delfosse heeft aanzet met onderwijs te beginnen, namelijk de ontmoeting met Marie Albertine Ghislaine de Hernault uit Braine-l'Alleud. Deze religieuze zag haar klooster opgeheven tijdens de Franse revolutie. Met E.H. Delfosse deelde zij een grote bekommernis voor de geloofsvorming van de jeugd. En zo zou reeds voor 1800 een school ontstaan zijn te Jodoigne, met de hulp van nog enkele jonge meisjes die zich wensten in te zetten voor de christelijke opvoeding van de jeugd. Zij noemden zich de "Filles de bonne volonté". Deze getuigenis, voortkomend uit de mondelinge overlevering van de zusters kon tot nu toe niet bevestigd worden, zodat wij ook geen enkel idee hebben van de plaats waar die eerste school zich zou bevonden hebben, als zij gefunctioneerd heeft. Het tot nu toe ontbreken van elk spoor is wel spijtig, omdat overlevering alleen maar een zwakke basis vormt in een historisch onderzoek.

Ten tijde van die eerste stichting leefden wij in onze gewesten onder het Franse Bewind (1795-1815). Zo het hele lagere onderwijs tot dan al niet zoveel betekende, was het middelbare onderwijs zeer uitzonderlijk en dan nog alleen voor jongens. Meisjes konden alleen terecht in enkele privéscholen ofwel thuisonderwijs krijgen, zodat hier de kans op voortgezet onderwijs nog veel kleiner was. Een echte ramp werd het toen de kerkvervolging ook bij ons werd ingevoerd door de Fransen. Bij besluit van het Directoire werden de religieuze orden opgeheven vanaf 1 september 1796 met uitzondering van de vrouwelijke orden die zich met ziekenzorg en onderwijs bezig hielden. Deze laatsten mochten verder werken tot eind november 1797. Door de wet van 19 fructidor van het jaar V (5 september 1797) werd een eed van haat aan het koningschap verplicht, verplichting die uitgebreid werd tot de leerkrachten.

En of dat nog niet genoeg was moesten de leerkrachten sinds begin 1798 de "Verklaring van de rechten van de mens en van de burger" en de republikeinse moraal onderwijzen, de decades respecteren en op zondagen school houden. De maanden waren volgens de nieuwe republikeinse kalender ingedeeld in driemaal tien dagen, elke tiende dag was een "decade". Door de wet van 13 fructidor VI (30 augustus 1798) werden de particuliere leerkrachten met hun leerlingen verplicht deel te nemen aan de decadaire feesten.

Ondertussen was van overheidswege ook de structuur van het op te bouwen openbaar onderwijs vastgelegd door de wet van 25 oktober 1795, die van kracht werd in de Belgische departementen bij besluit van 7 pluïrose V of 26 januari 1797.

Het lager onderwijs zou gegeven worden in de "Ecoles primaires" die in elk kanton zouden opgericht worden. De onderwijzers, de term "instituteur" deed zijn intrede, werden benoemd door de overheid van het departement op voorstel van de municipaliteiten, na gepasseerd te zijn langs een examencommissie. Lezen, schrijven, rekenen en republikeinse moraal waren de vakken die op de leerrooster stonden. De onderwijzer kreeg een lokaal met woning en tuin. Het onderwijs moest door de ouders betaald worden.

De municipaliteit kon tot 25% van de leerlingen vrijstellen daarvan. Elke school tenslotte zou een afdeling voor jongens en voor meisjes hebben en schoolplicht bestond natuurlijk niet.

Ondertussen werkten talrijke schoolmeesters verder en er kwamen er zelfs nieuwe bij. Ook op het vlak van het middelbaar onderwijs doken langzaam weer particuliere instellingen op vanaf 1799 en na het Concordaat van 1801 kregen ze zelfs wind in de zeilen.

In 1801-1802 waren er alleen al in het Dijle-departement bijna 60 van dergelijke pensionaten of "maisons d'éducation" die geleid werden door geestelijken of door leken.

Orden en Congregaties mochten onder Napoleon niet (opnieuw) worden opgericht, maar het neemt niet weg dat onderwijzende religieuze gemeenschappen zich met of zonder toelating hebben gereconstitueerd. Ook kwamen er verschillende nieuwe congregaties tot stand. Bij de eersten van dergelijke congregaties behoren de "Soeurs de Notre Dame" die hun hoofdhuis sedert 1808 te Namen hebben, de "Filles de Marie" (Leuven 1800) en deze "Zusters van de Vereniging met het H. Hart", volgens de algemene geschiedenis der Nederlanden opgericht te Tienen in 1800.

Onze zusters waren in elk geval bij de eersten, en hebben zoals de andere onderwijzende kloosterorden uit die periode, een belangrijke verworven in het lager en het voortgezet onderwijs.

In 1800 verhuizen onze "Filles de bonne volonté" dus blijkbaar van Jodoigne naar Tienen. Eerst vestigden zij zich in een bescheiden huis op de Grote Markt. Rond 1802 vinden wij ze terug in de oude refugie van de Abdij van Nijvel aan de Leuvensestraat.

Het veelvuldig verhuizen in deze jaren is absoluut niet abnormaal. De kerkvervolgung en de onwettelijkheid -de orden waren immers verboden- vereisten een grote voorzichtigheid ook al stond het grootste deel van het land vijandig tegen de Franse bezetter en de Franse wetten. Met het Concordaat van Napoleon en de Paus verbeterde het klimaat aanzienlijk, ook al was er nog geen schijn van kans om erkend te worden.

Vanaf 1 december 1805 trokken E.H. Delfosse en zijn volgelingen in, in het voormalig klooster der Karmelieten waar ze een pensionaat voor meisjes openden. Zo zijn ze dus aangeland in de O.L.Vrouw Broedersstraat. Het gebouw wordt gehuurd voor 12 jaar, te beginnen op 1 december 1805.

De tuin aan de zijde van Madame Riga huren ze niet, maar hij zal toegankelijk zijn voor de Zusters en de gebruikers van het huis. De pensionnaires mogen in deze tuin van 12u.30 tot 13u.30 en van 19u. tot 19u.30.

De volkstelling van het jaar 1809 voor Tienen geeft ons de namen van 17 "Filles retirées" in het klooster der Karmelieten onder leiding van Abbé Delfosse. In hetzelfde jaar tellen wij er een dertigtal internen in een pensionaatafdeling en een honderdtal leerlingen in de gratis school.

Deze laatste is de oudste instelling van E.H. Delfosse te Tienen. Christelijke opvoeding verschaffen aan meisjes in een veranderende tijd was trouwens zijn hoofdbekommernis en zijn levenswerk.

Om niet teveel de aandacht van officiële overheden te trekken op het geven van onderricht en omdat opvoeding van de geest pas kan gebeuren nadat de meest elementaire behoeften van de mens voldaan zijn, deelden zijn volgelingen elke dag gratis soep en andere noodzakelijke dingen uit aan de behoeftigen.

De Stadsmagistratuur, wanneer ze misschien niet enthousiast was tegenover zijn opvoedingswerk, kreeg het zo alleszins een stuk gemakkelijker om hem te dulden en zelfs de hand boven het hoofd te houden. De verdachtmakingen tijdens de Franse Periode waren trouwens legio. Wanneer de Franse Overheid hem niet probeerde te strikken was het de plaatselijke geestelijkheid die met lede ogen het succes van zijn werk aanzag.

Vermits het verschaffen van een morele en godsdienstige opvoeding aan jonge meisjes niet zo maar kon gebeuren, openen Delfosse en zijn volgelingen zeer vlug een internaat.

Wanneer deze meisjes drie jaar pensionair waren geweest, traden zij meestal op de leeftijd van 16 jaar toe tot de groep van de "Dochters van Goede Wil" en hielpen zij mee het onderwijs verzorgen. Zo was de beginnende onderwijsgemeenschap selfsupporting en ook naderhand zullen de Zusters tot diep in de 20e eeuw deze traditie blijven verderzetten.

Voor zijn leerkrachten schreef E.H. Delfosse een "Règle de conduite pour les maîtresses d'écoles des Soeurs d'Union".

Voor zijn leerlingen stichtte hij een "Association de la jeunesse de Marie" en "Les dévotes du Sacré Cœur de Jésus".

Oud-leerlingen inschakelen in het onderwijs was gewoon in die tijd. Een opleiding voor schoolmeester was trouwens onbestaande.

Eén en ander verandert dan wel grondig onder het Hollandse Bewind (1815-1830). De staat gaat nu streven naar een onderwijs-monopolie en de regering wil het lager onderwijs in het Zuiden inspireren op de vernieuwingen die al een tijd in het Noorden waren op gang gebracht. Wanneer tot nu toe het onderwijs overwegend in het teken van de godsdienst had gestaan moet er nu algemeen vormend onderwijs worden gegeven. Er komt dus een uitbreiding van de leerstof en het hoofdelijk onderwijs moet vervangen worden door het gelijktijdig klassikaal onderwijs.

De enige vorm van onderwijs in de Zuiderlijke Nederlanden was tot dan het zogenaamde hoofdzakelijk onderwijs. Dit wil zeggen, dat de leerlingen bij manier van spreken dan toch individueel onderwijs kregen. Praktisch gezien werden de leerlingen individueel gevolgd in hun prestaties en kregen zij geen onderwijs. Ieder kind was met zijn leestekst bezig en ging die na verloop van tijd opzeggen aan de meester, die dan een volgende taak oplegde of ... een straf uitdeelde.

Zo worden er vanaf 1817 in diverse provincies "Tijdelijke jury's voor het middelbaar en lager onderwijs" geïnstalleerd, onder het voorzitterschap van de provincie-gouverneur. Zij zijn er om leerkrachten te examineren en aan te moedigen.

Tussen 1821 en 1824 wordt deze instelling vervangen door de "Commissies van Onderwijs" eveneens voorgezeten door de gouverneurs en gevormd uit de inspecteurs van de schooldistricten.

Al wie met onderwijs wilde beginnen moest via een examen een "akte van algemene toelating" hebben verworven.

De eerste rijksnormaalschool bij ons werd te Lier geopend in 1818.

Voor 1825 waren er de belangrijke normaalcursussen van tweemaal 6 weken per jaar in Luxemburg, Namen en West-Vlaanderen en vanaf 1825 in alle provincies behalve Antwerpen.

Vooraf in 1820 komen de onderwijsgezelschappen sterk tot ontwikkeling. Dit zijn echter allemaal initiatieven waar toekomstige onderwijzers van het vrouwelijke geslacht weinig aan hebben.

Pas op het einde van de twintiger jaren, komen er enkele studiebeurzen voor meisjes die zich in kostscholen op een onderwijsloopbaan wensten voor te bereiden.

Vandaar dus dat het normaal was dat E.H. Delfosse "pensionnaires" aantrok die dan naderhand het korps van zijn "maîtresses" gingen versterken.

Verder is er het streven van het Hollands Bewind onder Koning Willem I, naar monopolisering van het onderwijs door de Staat.

In een antwoord aan de Intendant schrijft de Tienese Stadsmagistraat in 1816 dat de "Soeurs d'Union ou Marolles" een pensionaat voor juffrouwen en een openbare school voor het onderricht van externe meisjes openhielden. Verder informeert hij dat ze niet beschikken over een toelating van een of andere autoriteit, maar dat zij onmisbaar zijn voor de opvoeding van de jeugd. Het grote aantal internen en externen is voor hem het bewijs en mede het feit dat er te Tienen geen ander pensionaat is voor juffrouwen en maar één andere goede school voor meisjesonderricht.

Hij vraagt de associatie te dulden onder de titel van "Institutrices publiques" (openbare onderwijzeressen).

Volgens die inlichtingen van de magistraat bestaat de inrichting van het kostgeld dat de internen betalen en van de belasting van openbaar onderwijs.

In 1823 worden de statuten van de schoolmeesteressen (Soeurs de l'Union Chrétienne) goedgekeurd door de Aartsbisschop van Mechelen en naar Koning Willem I gestuurd. In datzelfde jaar slagen zeven zusters te Brussel in het Nederlands examen van de "Methode voor simultaan onderwijs", het zogenaamde klassikaal onderwijs, dat nu nog typisch is voor onze hedendaagse scholen.

Niet alleen de bekommernis om door de staat verhinderd te worden in zijn onderwijsopdracht heeft de Zusters ertoe gebracht van zeer hard te werken aan hun methode en hun onderricht.

In 1818 had de gouverneur zich beklaagd bij de Mechelse Aartsbisschop over het feit dat de Zusters zo streng waren en zo'n misbruik maakten van de godsdienstige praktijken dat de gevolgen fataal waren voor heel wat jonge meisjes.

De Aartsbisschop zal uiteindelijk de Zusters redden door hun aan te manen hun ijver in dit verband te matigen, anders zou hij hen overlaten aan hun lot. Dit laatste zou betekenen hun taak staken.

De Zusters, bij schrijven van Soeur Julienne (eerste algemene overste) verdedigen zich met een tekst van E.H. Delfosse, door te wijzen op hun getal van 70 pensionnaires en een afschrift van hun reglement en door zich te bekwamen en enigszins aan te passen aan de visie van de Staat in verband met onderwijs.

Eind september 1825 zouden immers alle soortgelijke instellingen van overheidswege gesloten worden die niet onder toezicht zouden staan en die geen toelating kunnen voorleggen.

Wij kunnen besluiten in dit eerste deel met te stellen dat de stichter zijn doel koppig bereikte : onderwijs geven aan meisjes uit de sociaal lagere klassen, onderwijs gesteund en gedragen door de Christelijke traditionele principes, onderwijs versterkt door juffrouwen uit de rijkere milieus en gevormd door E.H. Delfosse zelf.

Hoegaarden Het Klooster van het Heilig Hart
Le Couvent des Sœurs du Sacré-Cœur

Hougaerde près Tirlemont

Pensionnat du Val Virginia, dirigé par les Sœurs de l'Union au Sacré Cœur.
Institut Sainte-Anne. Facade intérieure. Jardin français.

TE HOEGAARDEN IN VOOR- EN TEGENSPOED VANAF 1820

Vanaf 1820 openen de Zusters in Mariadal een armenschool en een meisjespensionaat. Hun doel is een stevige opvoeding geven gebaseerd op een wijs reglement en een grote dosis wetenschap. Tienen was te klein geworden voor het groeiende pensionaat en Tienen was te bemoeizuchtig. Letterlijk en figuurlijk kunnen wij stellen dat Tienen te klein was. Een weinig later worden er ook catechismuslessen ingericht voor de christelijke moeders en een zondagsschool voor de meisjes van Hoegaarden.

Te Tienen blijft de lagere school bestaan en de zusters die er onderwijzen komen het weekend en de vakanties te Hoegaarden doorbrengen. Het voormalige Bogaardenklooster wordt hersteld en aangepast, voor het grootste deel met erfenissen en bezittingen van de Zusters. Tussen 1818 en 1833 hebben zij te Hoegaarden een groot gebouw gezet voor 80 internen en 12 meesteressen.

Verder hebben zij op de 15 jaar, zeven andere gebouwen voor het gebruik van het klooster ingericht en de stallen omgevormd tot bewoonbare plaatsen.

Zij hebben een mooi en groot gebouw gezet voor een armenschool en een omheining gemaakt in hagen en dijken. Dagelijks grijpen uitdelingen plaats aan de armen en elke zondag krijgen meer dan 70 vrouwen een half brood, na een godsdienstles van een goed half uur. Ook meer dan 150 kinderen, jongens en meisjes, krijgen elke zondag na de catechismus een geldstukje. Wel te verstaan gebeurt dit op een verschillend uur voor meisjes en jongens.

De volgelingen van E.H. Delfosse zullen uiteindelijk hun kloosterregel zien goedgekeurd worden door Kardinaal Sterckx in 1835.

Voortaan vormen zij een erkende Congregatie onder de benaming "Zusters van de Vereniging met het H. Hart" en 17 zusters kunnen hun eeuwige geloften afleggen.

De oudste medewerkster van E.H. Delfosse, zuster Julienne wordt de eerste algemene overste.

In 1857 wordt het park van Mariadal (Val Virginal was de officiële benaming) aangelegd en in 1868 worden nog eens drie nieuwe klassen gebouwd. In 1873 wordt een huis aangekocht aan de Tienessesteenweg als woonst voor de directeur.

Ondertussen zijn naast Tienen bijhuizen ontstaan en gegroeid in Nijvel, Halle en Enghien.

Het externaat te Tienen lag in de Leuvensestraat in een gedeelte van de oude refugie van de Abdij van Sinte Gertrudis van Nijvel, gespaard gebleven bij de verwoesting van Tienen in 1635, zoals toen ook het Begaardenklooster van Hoegaarden gespaard was gebleven.

Wanneer dan plots in 1879 de zogenaamde "ongelukswet" wordt gesteld in het parlement zijn de zusters totaal verrast.

Om al hun klassen van leerkrachten te kunnen voorzien door de toeloop uit de zogezegde "scholen zonder God" worden zusters naar de Normaal-school van O.L.Vrouw Waver gestuurd om het diploma van onderwijzeres te behalen. Ondertussen worden zelfs de novicen ingezet in de verschillende huizen om de leiding van een klas te nemen.

Het tekort aan gediplomeerden en te weinig roepingen, samen met financiële moeilijkheden brengen een stilstand teweeg in de opgang van de Congregatie en haar onderwijsinstellingen.

Rond 1890 zal grond van Mariadal verkocht worden uit noodzaak.

In 1890 wordt het externaat in de Leuvensestraat te Tienen, verplaatst naar een ruimer pand in de Langestraat (nu Viktor Beauduinstraat). In 1891 wordt een gesubsidieerde Huishoudschool in Mariadal en Nijvel opgericht.

In 1893 wordt het huis van de directeur aan de Tiensesteenweg verkocht en grond gekocht waarop een groot directeurshuis wordt gebouwd.

In 1894 vangt de bouw van de lagere school aan en in 1895 worden huishoudklassen gebouwd in de twee volgende jaren gevolgd door internaat lokalen, bewaarschool en inrichting van kamertjes voor pianolessen.

Het werk bloeit terug, alhoewel in 1898 de school te Tienen gesloten wordt en verkocht aan Franse Carmelieten.

Eén en ander is het gevolg van officiële subsidiëring en het aantrekken van een nieuwe generatie internen. Vanaf 1895 wordt de gratis lagere school gesubsidieerd, vanaf 1896 de huishoudschool en vanaf 1898 de Zondagsschool.

De huishoudklas in het pensionaat nam de officiële programma's over en werd een beroeps- en huishoudschool, waarvoor in 1899 een gebouw werd opgericht. Om tegemoet te komen aan de talrijke aanvragen uit binnen- en buitenland werd in 1904 een hogere huishoudschool en een afdeling moderne talen opgericht.

Voor deze dure internen, werd het Sinte Annagebouw geconstrueerd en de oude brouwerij en hoeve van de Bogaarden afgebroken (1907).

Wereldoorlog I, brengt veel miserie en daarna komt weer de heropstanding met de Sinte Anna-internen van de ene kant en de normalisten van de andere kant.

" STEEDS MEER EN STEEDS BETER " - DE NORMAALSCHOOL

Onder het impuls van zuster Antoinette, algemene overste van 1908 tot 1924 en van 1933 tot 1946 kreeg het onderwijs in Mariadal er een nieuwe aan de tijd aangepaste onderwijsvorm bij. Nauwelijks was het nieuwe Sinte Annagebouw ingezegend door Kardinaal Mercier in 1909 of onze nieuwe overste zal te Hoegaarden starten met een Lagere Normaal-school voor de opleiding van onderwijzeressen.

Tussen de herziening van de kloosterregel in 1910, de vervanging van de petroleumlampen door gaslampen in 1913, E.H. Van Kerckhoven die directeur wordt in 1911 en het uitbreken van de eerste wereldoorlog bereiden de normalisten van het eerste uur zich voor op hun eindexamen. Wat deze ijverige studentinnen niet beseffen is dat de moeite die moederoverste zich getroost om tijdig de nieuwe opleidingsvorm erkend te krijgen. En ook nu weer lukt het !!!

Op 28 mei wordt de nieuwe normaalschool door de Staat erkend en is definitief aangenomen bij Ministerieel Besluit van 19 juni 1914.

De eerste uitgangsexamens hebben plaats op 27 juli. Voorzitter van de jury is de Heer Laumans, kantonaal inspecteur van Waremmes.

De angstige atmosfeer die over onze gewesten hangt en een paar dagen later zal losbarsten in de grote oorlog maakt er geen feestelijke benoeming van. De kersverse normaalschool ondergaat zoals de andere afdelingen, de nefaste gevolgen van de oorlogssituatie. Leerlingen vertrekken naar huis, het aantal kloosterroepingen neemt af, de ravitaillering is een dagelijks probleem en tot overmaat van ramp wordt in 1918 in Mariadal een Duits veldhospitaal van 1000 bedden ingericht.

Wanneer dan eind juli de leerlingen naar huis vertrekken in dat jaar 1914 om te genieten van de zomervakantie, worden alle heerlijke dromen de kop ingedrukt door het uitbreken van de oorlog begin augustus.

Vermits niets helemaal negatief kan zijn is het enige positieve punt dat de kursussen aan de normaalschool pas hervat worden op 3 december met 35 leerlingen.

De eindexamens van 1915 en 1916 worden afgenomen in de maand augustus maar deze relatief genormaliseerde situatie brengt maar een schijn-optimisme in deze donkere tijden.

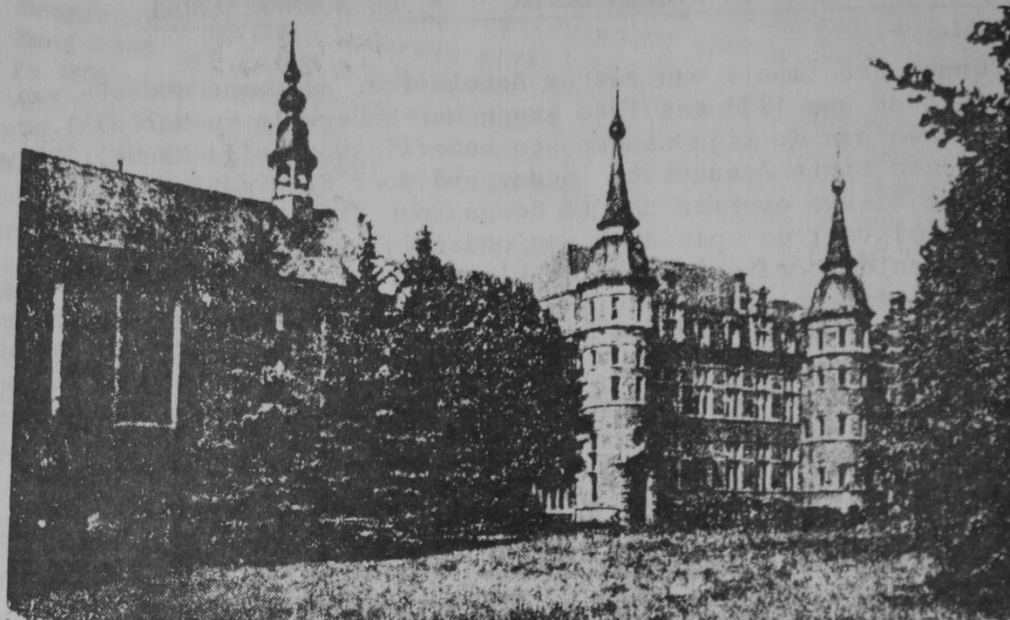
Inderdaad, in de zomer van 1917 regelt de bezetter de examens.

De Duitsers eisen dat de formule op de diploma's zodanig wordt gewijzigd dat de naam van Koning Albert er niet meer op voorkomt.

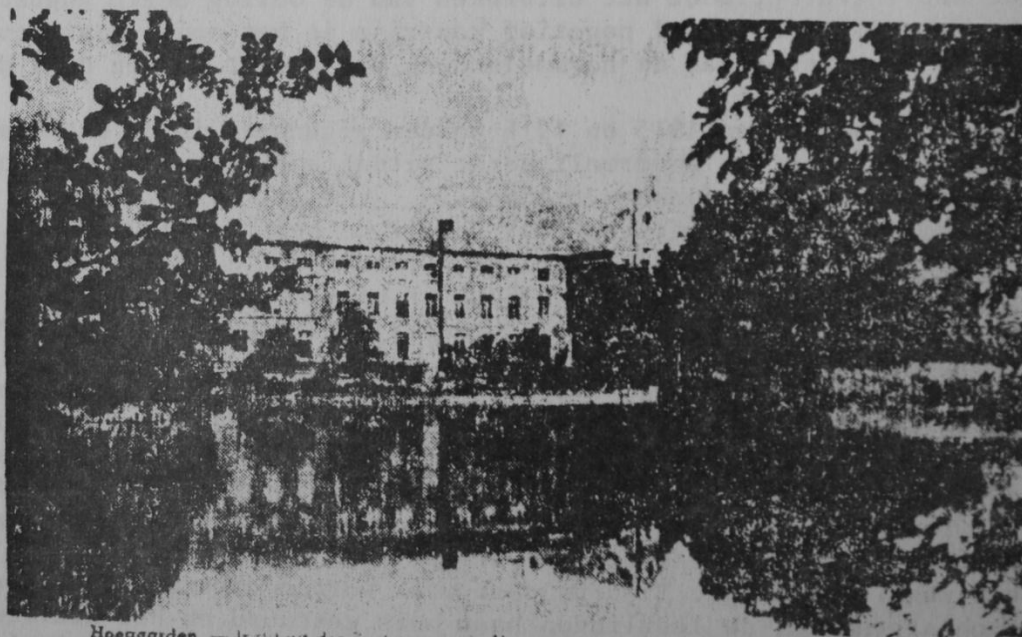
Kardinaal Mercier vreest dat er moeilijkheden gaan van komen wanneer de instituten weigeren daarop in te gaan.

Hij laat dan ook de katholieke scholen vrij van al of niet examens te organiseren. Moeder Antoinette besluit de door de bezetter opgelegde jury niet te aanvaarden. De rechtvaardiging van deze beslissing wordt door de directeur Peeters aan het bisdom bezorgd en Moederoverste verwittigt Brussel dat de Normaalschool van Hoegaarden geen eindexamen organiseert. De Duitse bezetter roept haar op het matje en zij krijgt een week bedenktijd. Tijdens deze week worden de examens te Hoegaarden toch afgenomen, de leerlingen naar huis gestuurd en het Ministerie ervan verwittigd dat men bij de eerste beslissing bleef. Ook in 1918 worden de eindexamens in 't geheim gehouden, maar nu onder voorzitterschap van de Heer Cornet, Secretaris op het Ministerie van Openbaar Onderwijs.

Na de oorlog worden deze examens wettelijk erkend en kregen de afgestudeerden hun officieel diploma.

Hoegaarden — Instituut der Zusters van de Vereniging met het H. Hart — Normaalschool

Hoegaarden. — Instituut der Zusters van de Vereniging met het H. Hart — Jongere School

Deze krachtdadige houding van de Congregatie van Hoegaarden kreeg naderhand nog een staartje. Kardinaal Mercier was zelf altijd de eerste om de bezetter terecht te wijzen en om onvervaard dwars te gaan liggen wanneer hij de Belgische godsdienstige en andere belangen van zijn gelovigen zag geschaad worden door de Duitsers. De houding van Moeder Antoinette moest hem erg aangegrepen hebben want na zijn dood bracht Vicaris Generaal naar het klooster van Hoegaarden de kardinaalskalot van de gewezen aartsbisschop als beloning voor deze houding tijdens de oorlog.

In die beginperiode is de normaalschool te Hoegaarden een gesloten midden. Iedereen is verplicht intern, ook de leerlingen van Hoegaarden zelf. Het "uniform" was verplicht en in alle internaten was de opgelegde kledij ongeveer dezelfde. Zwart kleed, 15 centimeter onder de knie, lange zwarte wollen kousen, dito schoenen, mantel en hoedje. Is dat zagezegde uniform zeer eentonig en weinig vrolijk, het turnpak is op zijn minst een beschrijving waard. Het was een "zeer zedig iets". Om het Zweedse en andere turnen te beoefenen moesten de kandidaat-onderwijzeressen eerst een grote pofbroek uit stijve marineblauwe serge aantrekken, model Hollandse visser, de elastiek onder de knie verhinderde het omhoog schuiven. Blijkbaar was er naast het gestandaardiseerde model ook maar één maat voorhanden. Wie een beetje van de slanke en kleine kant was kon het gemakkelijk met één broekspijp doen. Maar waar bleef je dan met de andere pijp ? Dus deed je maar gewoon. Het had tenminste één voordeel, wanneer de tijd voor het omkleden wat al te schaars was uitgemeten, en zo was het gewoonlijk, dan stapte je gewoon met kleed en al in dat ding. Het tweede deel van dit turnpak bestond uit een tuniek van dezelfde stijve stof. Deze werd aangetrokken boven de pofbroek en ook hier zorgden elastiekjes aan de pols ervoor dat de lange mouwen de armen angstvallig bedekt hielden. Diepe platte plooiën tenslotte zorgden ervoor dat alle lichaamsdelen er even vormloos uitzagen.

Naderhand in de jaren dertig, droegen de normalisten een blauwe jas, maar de zwarte wollen kousen bleven. Hoeveel leerlingen hebben niet rijtje gestaan voor de toiletten van de stoptrein Hoegaarden-Tienen bij de "sortie" om doorschijnende zijden kousen aan te trekken ? En met de trein zijn we ook aan de "rentrée" beland. De meeste meisjes komen tot een stuk na de tweede wereldoorlog met de avondtrein naar Mariadal. In de winter was Hoegaarden dan volledig duister en doods. Zander, de oude knecht, wachtte hen op aan het station van Hoegaarden en dan ging het in optocht langs de Stationstraat, de Vroente, de Kloosterstraat en de dreef naar het klooster. Voorop liep Zander met de lantaarn, gevolgd door heel de kwebberende meisjesstoet. Lange tijd waren de meeste stukken van die weg niet gekasseid zodat menige schoen in de plakkerige klei bleef steken. Het slachtoffer stond dan op een been te dansen en rond te scharrelen in het duister terwijl Zander door het verenigd meisjeskoor ter hulp werd geroepen. Zo hoorden dan meteen ook de Hoegaardiërs dat de "maskes van 't klooster" weer binnen waren.

Vanaf 1916 wordt E.H. A. Peeters Directeur in Mariadal. De eerste niet religieuze in dit lerarenkorps komt er in 1919. Juffrouw E. Keustermans, lerares Nederlands, zorgde voor de vernieuwing, maar ook zij zal zeer vlug toetreden tot de Congregatie. De volgende lekelerares, Juffrouw B. Lequime, kwam Frans doceren, maar ook zij zou toetreden tot de orde en later Moeder Huberta worden.

Streng tucht en degelijke opleiding is een ongeschreven leuze in de normaalschool. Moeder Antoinette heeft deze opleidingsvorm ingericht met het oog op de vorming van zeer gedelijke leerkrachten voor de eigen instellingen van Mariadal en bijhuizen.

Ongetwijfeld hebben bij haar ook andere motieven gespeeld.

Daaronder vermelden wij het opleiden van een degelijke vrouwelijke jeugd tot opvoedsters, de christelijke opvoeding van de kinderen van de 20e eeuw, de onderwijsfunctie van de Congregatie op peil houden en prononceren in ons land.

De voeding is eveneens vrij sober en dat niet alleen onder de oorlog. Twee schaars geboterde boterhammen vinden de leerlingen op hun bord -kant en klaar- voor het vieruurtje. Wel waren ze niet klein en redelijk dik gesneden, maar het feit alleen dat je er niet meer mocht eten maakte dat je juist een razende honger voelde.

De andere maaltijden moesten dan weer verorberd worden. Neem bijvoorbeeld de vrijdag, visdag. Hoeveel leerlingen bleven niet voor hun bord met vis zitten onder het speurende alziende oog van de surveillante. En wie at uiteindelijk zijn bord leeg met lange tanden? Het klassieke dessert bestond uit de dagelijkse appel en de snoepjes van thuis werden met mondjesmaat verdeeld door de zusters.

Streng is de tucht en zwijgen de regel. Om tien voor zes 's morgens klinkt het heldere belsein. Er is geen kwestie van het niet te horen, daar zorgt de zuster van de nachtdienst wel voor.

Eén voor één worden de deuren van de "chambretten" geopend zodat men wel verplicht is om op te staan ... om ze terug dicht te doen.

Niet weinig normalisten, vooral in de winter, wassen zich 's avonds en slapen in hun onderkleed om de twintig volgende minuten te kunnen uitslapen. En dan naar de eucharistieviering. Ook de dagelijkse afwasbeurten en andere karweien behoren tot het normale schoolregime der internen. Verplichte studie is er elke dag van 5 tot 7. Welke leerling durfde het aan van ook maar eens voorzichtig te kuchen of de ogen op te slaan van de studieboeken?

Maar de schooltucht drukt niet in Mariadal. De kazernesfeer die typisch is voor de internaten van tussen de twee wereldoorlogen kent men eigenlijk niet te Hoegaarden. De vrije uren tijdens de dag worden niet gesurveilleerd. De vierdejaars mogen 's avonds langer studeren en bij bezoek mogen ze de ouders zelfs naar het station vergezellen. Er heerst een prettige geest van openheid, hartelijkheid en goed gedoseerde vrijheid.

Maar naar huis gaan is een zeldzaamheid. Dit gebeurt hoogstens eenmaal per trimester en sommigen gingen alleen huistoe met Kerstmis, Pasen en de grote vakantie natuurlijk. De Kerstvakantie begon ook pas op de tweede Kerstdag.

Lectuur mogen de leerlingen niet vrij meebrengen en draagbare radio-toestellen zijn er niet en zouden trouwens verboden zijn. Toch zijn er heel wat afleidingen. Onder de meest welkome activiteiten kunnen we de groots opgezette feesten met koorzang en toneel vermelden, twee keer per jaar. Het feest van de leraressen wordt door de leerlingen gevierd met toespraken die zijzelf in mekaar steken en met prettige toneeltjes. En dan zijn er nog de wandelingen. Op donderdag en zondag marcheren de leerlingen de verplichte grote wandelingen af. Geen uitvlucht is zo origineel gevonden of de zusters blijken meestal slimmer en iedereen wordt op rij gezet en ... vooruit. Er wordt aan een stuk gewandeld naar Hakendover, Meldert, het vliegplein. Onderweg worden het hele repertorium van Emiel Hullebroeck en de Vlaamse Strijdliederen door gezongen van de eerste tot de laatste strofe. Deze liederen stonden niet op het schoolprogramma maar iedereen kende ze en zong ze mee. Op de terugweg gebeurde het wel eens dat een groepje "verloren" liep om de pret nog wat te rekken. Bij de kleine wandeling van praktisch iedere middag mogen de leerlingen geen winkels binnengaan. Prettig was het de sensatie te voelen van het toch te doen en af te wachten of er een straf zou volgen.

De voertaal in de Normaalschool is zoals overal, in de beginperiode uitsluitend Frans. Nochtans worden zeer vlug sommige vakken in het Nederlands gegeven en vanaf het schooljaar 1922-23 wordt de Normaalesschool in twee afdelingen gesplitst. Er komen een Franstalige en een Nederlandstalige afdeling. Daarmee geeft Moeder Antoinette voor de zoveelste maal blijk van haar vooruitziendheid. Mariadal, gelegen op de taalgrens, is de verplichting van de latere taalwetten enige lengten voor.

De verstandhouding tussen de twee taalgroepen, vooral tijdens de "werkuren" is meestal voorbeeldig, trouwens aan tafel zit men gemengd en men helpt elkaar bij opstellen in de tweede taal. Regel is eveneens de gezonde wedijver tussen de twee afdelingen om de meeste grootste en grote onderscheidingen in de wacht te slepen. De Vlaamse meisjes voelen zich trouwens geenszins minderwaardig. Hun kennis van de tweede taal stond ver boven die van hun Franstalige zusterleerlingen. Voor de Walinnen was het bijna onmogelijk om met de Vlamingen te lachen zonder dat zij het verstonden. De taalruzijs breken gewoonlijk los tijdens de avondrecreatie. De gebruikelijke rondedans splitst zich dan in twee taalgroepen. De Vlamingen zetten ook zo uitdagend in met "De trommel slaat ..." waarop de andere groep een Frans lied beginnen te zingen.

De eerste steen die op 29 juli 1923 wordt gelegd in het klooster is die van een heel nieuw gebouw : de Normaalschool. In 1924 komt Mgr. Legraive het bouwwerk plechtig inzegenen. De jonge afdeling is gaan bloeien en eens te meer blijkt hieruit de bekommernis van onze Congregatie : de Christelijke opvoeding van de meisjes verzekeren naar het voorbeeld van de stichter.

In 1936 geeft Moeder Antoinette de directie van de Normaalschool door aan Zuster Lamberta. Op dit moment is deze laatste al enkele jaren lerares pedagogie en is Zuster Antoinette terug algemene overste van de Orde sinds 1933. Ook nu weer doet Moeder Overste Antoinette haar levensspreuk "Altijd meer, altijd beter" eer aan door het pedagogisch leven van het instituut te versterken.

Zusters worden naar de Universiteit van Leuven, de Middelbare Normaal-school van O.L.Vrouw-Waver en de verpleegstersschool gestuurd om zich te bekwamen op niveau.

In 1935 heeft zij trouwens de Grieks-Latijnse humaniora opgericht in Mariadal om zo nog beter toekomstige bewuste opvoedsters en zusters te kunnen vormen.

De Zusters en achtereenvolgens algemene Oversten van het klooster van Hoegaarden, Moeder Antoinette (1908 tot 1924 en 1933 tot 1946), Moeder Lamberta (1946 tot 1952) en Moeder Huberta (1952 tot 1965) hebben veel taken vervuld en met het oog alle opvoedingsmogelijkheden voor meisjes uitgebuit, naast hun dagelijkse zorgen voor de normaalschool. Al ligt het getal normalisten steeds rond de honderd wat gezien de twee taalfdelingen niet eens zoveel is, toch rijzen er voortdurend problemen, buiten de wil van de oversten om.

Zuster Lamberta is nog maar goed op dreef als directrice van de Normaal-school of daar breekt op 10 mei 1940 de tweede wereldoorlog uit. Laten we even een normaliste van toen aan het woord. "Het was zaterdag voor Sinksen, na het ontbijt zouden we huiswaarts keren. Rond 5 uur werden we wakker gerammeld door de luchtaanval op het militair vliegveld van Beauvechain. Een hevige schrik beving ons allen. Soeur Placide was surveillante op de slaapzaal. Er werd geroepen langs alle kanten : 'Maseur, j'ai peur'. Er werd gebombardeerd en nog gebombardeerd. In alle kamertjes werd er gerommeld vóór de bel het sein voor opstaan gaf. We kleedden ons vlug aan en gingen allen naar de speelzaal. Intussen werd het tijd voor de H. Mis. In de tuin ontmoetten wij Mr. de Directeur (sinds 1940 E.H. Costa), die ons zei dat het oorlog was. De vliegers doorkruisten de lucht. Langs alle kanten arriveerden ouders van leerlingen om hun naar huis te halen. Ik herinner mij nog die akelige thuisreis, kolommen soldaten en vluchtelingen.

Toen de kalnte was ingetreden mochten we onze studies voortzetten. Maar de Duitsers hadden heel de Normaalschool bezet. Als klaslokaal kregen we een pianohokje. We zaten er als sardientjes in een doos. En dan die fameuse oefeningen naar de schuilkelder en de studie in verduisterde lokalen ... en de ijver van Zuster Paula om onze rantsoeneringskaartjes te innen ...".

In 1940 wordt het grootste deel van de Zusters naar Frankrijk geëvacueerd. Het klooster wordt door Duitse en daarna door Amerikaanse en Engelse soldaten bezet.

De lessen voor de normalisten worden verder gegeven in gelegenheidsklassen : kelder, zolder, pianohokjes ... en een "Paillasses par terre" in de feestzaal is voor Zuster Lamberta "Slaapzaal van Onze Lieve Vrouw van Vreugde".

Zuster Lamberta wordt in 1946 Moeder Lamberta.

Zij overlijdt nauwelijks 46 jaren oud in 1952 en wordt opgevolgd als algemene overste door Moeder Huberta die jarenlang lerares Frans was aan de Normaalschool.

En of dit plotse overlijden nog niet genoeg is krijgen we de tweede schoolstrijd. Op drastische wijze worden door het Socialistische Cabinet van Nationale Opvoeding de normen opgetrokken waaraan moet voldaan worden voor de subsidiëring.

Vanaf 1960 wordt de Franstalige afdeling van de Normaalschool geleidelijk naar Jodoigne overgebracht. Zij wordt ondergebracht in het "Château Pastur" onder de benaming "Institut Reine de la Paix". De afdeling Wetenschappen B wordt opgericht in de Normaalschool van Hoegaarden en Jodoigne.

De Grieks-Latijnse afdeling was in 1954 verhuisd naar Tienen, waar de Zusters het "Instituut Julie Billiart" hadden overgenomen en het de naam van "Immaculata-Instituut" gaven.

Zoals in het begin van de jaren 20, de zusters niet hadden nagelaten de normaalschool te splitsen in twee taalafdelingen, waren zij ook nu de taalwetten van 1962 en 1963 vóór geweest.

Inderdaad, de homologatie van de humanioradiploma's die de normaal-scholen mochten afleveren boven op het diploma van onderwijzeres, vereiste een standplaats binnen de taalgemeenschap.

En zo vierde in 1964 de Normaalschool haar 50-jarig bestaan nog onder Moeder Huberta, die zal aftreden bij het keuze-kapittel van 2 januari 1965. Vanaf nu wordt Zuster Lijdia, directrice van de Normaalschool van 1948 tot 1976, de nieuwe algemene overste. Ook zij was gegroeid in de traditie van het huis en van het devies: "Steeds meer, steeds beter". Als gediplomeerde onderwijzeres van Mariadal in 1932 wordt zij kandidate Wijsbegeerte en Letteren van de Leuvense Universiteit in 1941. Zij geeft achtereenvolgens les in verschillende afdelingen en bijhuizen tot zij in 1970 uitsluitend directrice wordt van de Normaalschool. Ook zij streefde met succes naar een gezond evenwicht tussen de traditionele waarden van het kloosterleven en wat de nieuwe inzichten als kans te bieden hadden aan het religieuze leven en aan de opleiding van de jeugd. Ook voor de Normaalschool verandert er vanaf nu heel wat. Er komt een specifieke opleiding tot onderwijzer(es) in een tweejarige cyclus na humaniora of gelijkgestelde afdeling en ... gemengd onderwijs en eveneens een reorganisatie binnen het bisdom. Voeg daarbij het gebrek aan kloosterroepingen sinds de helft van de jaren 60 en de zorg van de mentaal gehandicapten en leergestoorde kinderen, de minderen in onze hedendaagse opleidingsvormen en maatschappij, en we begrijpen dat de Congregatie andere wegen op wil, het voorbeeld en de geest van priester stichter Delfosse indachtig.

Zij besluiten de Lagere Normaalschool voor meisjes te Hoegaarden te sluiten.

In 1976 gaan de leerkrachten over naar de voortaan gemengde bisschoppelijke Normaalschool op de Waaiberg te Tienen.

Een hoofdstuk levenslustige Mariadal-geschiedenis wordt hier afgesloten.

DE HUIDIGE SITUATIE VAN DE CONGREGATIE

Actuele gemeenschappen

- Klooster Mariadal met 27 religieuzen waarvan één in Kingungi (Zaïre)
- Tienen, O.L.Vrouw Broedersstraat met 8 zusters
- Jodoigne en St. Jean Geest met in totaal 17 zusters
- Nivelles met 7 zusters
- Wavre met 3 religieuzen.

Wat doen de zusters ?

Momenteel oefenen nog 13 zusters een functie uit in het onderwijs (lager-, middelbaar-, normaalonderwijs). Een zuster is verantwoordelijk voor de kribbe-peutertuin "Ooievaarsnest" te Tienen.

Talrijker zijn de zusters die naast bovengenoemden, al dan niet op pensioenleeftijd, met hen de zorg delen voor de kinderen die de instellingen bezoeken, onthaal, keuken, tuin, onderhoud, econoom, secretariaatsdiensten, enz...

De zusters op pensioenleeftijd vormen de talrijkste groep. Deze groep staat niet op non-actief. Onder hen zijn er die verantwoordelijkheid dragen op het niveau van het beleid van de Congregatie en van de scholen. De verantwoordelijkheid voor het beleid van de schoolinstellingen wordt meer en meer in samenwerking met leken uitgeoefend.

De religieuze aanwezigheid van de zusters beperkt zich niet tot het schoolmilieu. Eén zuster is als verpleegster ingeschakeld in het St. Jozef-rusthuis in Hoegaarden. Anderen, meestal gepensioneerd, geven tijd en krachten in parochiale catechese, kinderliturgie en andere parochiediensten, ook aan ziekenbezoek wordt graag gedaan.

Werken voor de missies wordt met toewijding gedaan door de zusters die zich moeilijk kunnen verplaatsen.

Wij zouden echter niet volledig zijn zonder te wijzen op wat de zusters van de derde leeftijd als een belangrijk aspect van hun roeping beschouwen. Meer en meer groeit in de gemeenschappen het bewustzijn dat, naarmate de mogelijkheid tot actieve inzet in bepaalde activiteiten vermindert, de zending van een religieuze in de Congregatie en in de Kerk, ook een ander karakter krijgt.

De opdracht van de zusters op leeftijd omvat een belangrijke plaats te geven aan het gebed. Als uitdrukking daarvan worden in elk van de gemeenschappen naast de dagelijkse eucharistievieringen en gebedstijden, uren aanbidding gehouden vóór het Heilig Sacrament.

SCHRIKBEVIND TE HOEGAARDEN

28. DOORHAKKING VAN DE VRIJHEIDSBOOM (17 december 1797)

=====

De Vrijheidsboom, op 21 januari 1796 op de Plaats geplant, als symbool van overwinning op de oude Prinsbisschoppelijke tirannie en het Koningschap, was tijdens de nacht van 20 op 21 januari 1797 door onbekenden doorgehakt.

Van Autgaerden had door zijn politie-officier Vandenbrempt een streng onderzoek laten instellen.

De daders bleven onvindbaar.

Alsdan had de Commissaris van de Uitvoerende Macht, in alle stilte een nieuwe boom in de grond laten steken.

Maar op 17 december 1797 om 10 uur 's avonds, werd door de Samenzwering een complot gesmeed tenhuize van Hendrick Van Nerum, wonende op de Plaats in de herberg "Rust op den Berg".

Van Nerum leverde een houthakkersbijl en Petrus Sweerts uit Rommersom, geholpen door François Van Nerum (broeder van Hendrick) hakten de boom over.

Helaas, zij werden verraden. De bijl werd op de binnenkoer bij Hendrick Van Nerum terug gevonden, maar hij was op de vlucht geslagen.

Petrus Sweerts en François Van Nerum daarentegen werden op 21 december veroordeeld tot 9 maanden gevangenis (zie Familieschoon nr. 149).

Toen besloot Van Autgaerden tot het planten van een derde boom over te gaan en zulks gebeurde op 8 Nivose An VI (28 december 1797).

In de beraadslagingen van de Municipale Raad staat hieromtrent te lezen : "les deux autres précédemment plantés, avaient été violés et détruits par des mains ennemies et ainsi criminels que sacrilèges (sic). Dus door vijandige handen, zowel misdadige als heiligschendende vernield.

Op aanraden van de Prefect van het Dyle Departement, werd de boom omringd en beschermd door een muurtje met hekken, alles op kosten natuurlijk van de gemeente.

Maar de jaarlijkse eed van haat aan het Koningschap en de verjaring van de juiste en verdiende straf van de laatste Franse koning, werd niet meer in het openbaar, onder de Vrijheidsboom gedaan, doch wel in 't Nieuwhuys in beperkte kring.

Dit gebeurde op 1 Pluviose An VI (21 januari 1798). Nog slechts 18 personen, waaronder amper 8 Hoegaardiërs, waren die dag tegenwoordig om de eed af te leggen. Het waren Notaris Van Autgaerden, Vrederechter Putzeys, zijn griffier Lodewijckx en bijzitter Jean Stockmans, de schrijvers Van Autgaerden, zoon, en Philippe Putzeys, Henri Nijs en oud-tresorier Dewaelheyns, (de enige uit de Conspiratie, maar deze woonde immers in 't Nieuwhuys). Al de andere waren afkomstig uit de overige dorpen van het Kanton, namelijk Voorzitter Vanhelmont, Hamels, Minsart, Hanset, Smeesters, Van Haegendoren, Jochmans (Jongmans), Houbar, Pierlé en Hanesse.

De geringe opkomst was toe te schrijven aan een incident die in oktober 1797 in de schoot van de Kantonale Raad was ontstaan, inzake de 40.000 ponden die voor de verplichte leningen door het kanton dienden gestort en de helft nogwel binnen de drie dagen. Tal van inwoners hadden zich reeds lang tegen de "Emprunts forcés" verzet en protest ingediend.

Landmeter Gabriel Latinne, municipaal agent uit Heylissem, had desbetreffende zonder meer Van Autgaerden in het gelaat geslingerd dat alles zijn fout was, want dat hij bij de overheid niet de minste poging had aangewend, om de som te verzachten.

Hierin werd hij door enkele uit de Raad gesteund. Hij verweet zelfs aan Van Autgaerden dat hij een slaafse knecht was van de Franse uitzuigers "un servile valet des exateurs français".

Razend van woede verplichtte Van Autgaerden hem tot ontslag en op staande voet moest Latinne al zijn boeken afstaan. Vanaf dat ogenblik werd Latinne, die een vriend was van Jean Bapt. Maisin uit Wahenges en van Lowet uit Neerheydissem, tot de Conspiratie betrokken.

Dit incident had in de Raad grote verwarring teweeg gebracht. Het werd er een overstapeling van departementale briefwisseling, waarvan de meesten zonder gevolg bleven. Slechts het hoogst nodige werd gedaan en dan nog met een onbeschrijfelijke traagheid.

Bovendien stond de tesorier voor een onoverkomelijke berg van taksen, personele-, militaire, mobiliere en "sommptuaire", tal van achterstallige grondbelastingen, verplichte leningen, enz...

Van Autgaerden stond hopeloos, want zijn eigen mannen uit de Raad gehoorzaamden hem niet meer blindelings zoals voorheen en begonnen zelfs tegen te werken. En bij overmaat van ramp, brak er een nieuwe ziekte-epidemie uit onder het vee, wat de bevoorrading in proviand aanzienlijk schaadde en waardoor vergoedingen moesten worden toegekend worden.

Doch het waren alleen de vriendjes die deze bekwamen, hetgeen nogmaals grote misnoegdheid verwekte.

Het is niet bekend in hoever de Conspiratie in dit alles betrokken was, maar het diende in elk geval hun zaak.

En ondertussen had H. Balt. Hendrickx (uit de Henricusbroederschap) zich als gezworene in de Raad kunnen infiltreren.

Hierop waren in december 1797 de afgezette Notaris Hennin (oude vriend van ex-griffier Sweerts) en Nicolas Brieven (de men uit de gense capelle) gevolgd, zodat meer en meer "schaapjes" de stal binnen drongen.

29. HET ZEVENKOPPIG MONSTER

=====

Te Bost werd een plan beraamd om de "Patriotten" te gaan treffen. Het was 13 mei 1798, juist een "decadi" waarop volgens de Franse wet, de Republikeinse overwinning op het Koningschap moet gevierd worden, de mensen met Franse cocardes moeten rondlopen en iedereen de Fransen dankbaar moet zijn, omdat zij het volk hadden bevrijd van de tirannie.

Processiegewijze begaven een achttal Bostenaren zich in de late namiddag in de richting van Hoegaarden. Zij droegen allen een zwarte cocarde en waren gewapend met allerlei gevaarlijk en verboden tuig. Zij wilden Van Autgaerden uit zijn huis halen, maar de Commissaris was afwezig.

Rond 8 uur 's avonds kwamen zij ter hoogte van de herberg bij Christiaan Vervou te Rommersom, waar zich Pierre Lamens, een aanhanger van de Republiek bevond. Het kwam tot woorden en ook tot daden. Lamens werd door Servais Vollon tot bloedens toe geslagen. Enkele Fransgezinden, door al dat ongewoon gedoe opgeschrikt, kwamen nader. Rond 10 uur 's avonds geraakten de twee benden slaags. De aanhangers van de Fransen werden verdreven, maar de oproermakers konden gevat worden.

Op 18 juni 1798 verschenen zij voor de Vrederechter Putzeys, het waren : Servais Vollon, Gerard Lamens, 22 jaar (zoon van Joseph die tot de Conspiratie behoorde), zijn broeder Henry, 21 jaar, bijgenaamd "de student", Jean en Servais Cluts, 29 jaar (zoon van Servais), André Latinne (zoon van Mathieu), Servais Ambroes (zoon van Laurent), en Pierre Jubin.

Bij aanhoudingsmandaat nr. 41 werd Servais Vollon veroordeeld "pour avoir battu à sang le nommé Pierre Lamens" en de zeven anderen" om medeplichtigheid en samenscholing "étant armés d'instruments dangereux et prohibés et provoquant la dissolution des Patriottes". De toestand begon te Hoegaarden werkelijk uit de hand te lopen. Meer en meer aanslagen werden op republikeinen gepleegd en het volk werd driestiger.

Van Autgaerden had veel van zijn vroegere aanhang en grootheid verloren en ook bij de Franse overheid begon zijn ster te verbleken. "Le Commissaire de Canton d'Hougaerd semble faillir pour ses adversaires, ..."

Om het vertrouwen terug te winnen en zijn macht te handhaven, moest hij kost wat kost, een grootse republikeinse daad stellen. Zodoende zou hij zijn invloed in eigen ploeg opnieuw verstevigen en de opkomst van zijn tegenstrevers verzwakken.

N° 11. — Le citoyen JEAN PIERRE VISCOMTE, demeurant à Zétrudmay, prévenu de désertion des troupes Françaises. — 13 Thermidor IV (1).

N° 13. — Le citoyen JEAN JOSEPH CALOM, demeurant à l'Ecluse, venu d'avoir excité de troubles et insulté l'agent de l'Ecluse. — 12 clidor an IV (2).

N° 14. — Le citoyen PIERRE LEFEVRE, demeurant à l'Ecluse, prévenu avoir excité de troubles et insulté l'agent de l'Ecluse. — 12 fructidor IV.

N° 35. — Le citoyen PIERRE SWEETS, demeurant à Rommersom, venu de complicité d'avoir coupé l'arbre de la Liberté de la commune Hougærde le 27 Frimaire (17 Dec. 1797) dernier à dix heures du soir. Nivôse an VI (3).

N° 36. — Le citoyen FRANÇOIS, fils de FRANÇOIS VAN NERUM, brasseur, demeurant à Hougærde, prévenu de complicité d'avoir coupé l'arbre de liberté de la commune d'Hougærde le 27 frimaire dernier à 10 heures soir. — 1 Nivôse an VI.

N° 41. — Le citoyen SERVAIS VOLLON, journalier, demeurant à Bost, venu d'avoir battu à sang le nommé PIERRE LAMENS, le 24 Floréal (21 1798) dernier à huit heures du soir ou environ dans la maison MATHIEU VERVON à Rommersom, et prévenu d'un attroupement de ceux ou d'en être complice, commis le même jour à 10 heures du soir environ étant armés d'instruments dangereux et prohibés en attendant la dissolution des Patriottes. — 30 prairial an VI (4).

N° 42. — Le citoyen PIERRE, fils de feu..... JUBIN, cabaretier, demeurant chez sa sœur à Bost, prévenu de complicité de SERVAIS VOLLON, dans les affaires susdites — 30 prairial an VI.

N° 43. — Le citoyen ANDRÉ fils de MATHIEU LATINNE, surnommé diard, demeurant chez son père à Bost, pour les motifs de deux précédents — 30 prairial an VI.

N° 44. — Le citoyen SERVAIS, fils de LAURENT AMBROES, demeurant chez son père, pour les motifs des trois susnommés — 30 prairial an VI.

N° 45. — Le citoyen GÉRARD LAMENS, fils de JOSEPH, cultivateur,

31 Jul 1798.
2 Aug. 1798.
21 Dec. 1797.
19 Jun 1798.

demeurant à Bost, prévenu de complicité des quatre susnommés. — 30 prairial an VI.

N° 46. — Le citoyen JEAN CLUTS, fils de SERVAIS CLUTS, cultivateur, demeurant à Bost, prévenu de complicité des cinq susnommés — 30 prairial an VI.

N° 47. — Le citoyen SERVAIS CLUTS, fils de SERVAIS CLUTS, cultivateur demeurant à Bost, prévenu de complicité des six personnes susnommés. 30 prairial VI.

N° 48. — Le citoyen HENRY LAMENS, dit l'Etudiant, fils de JOSEPH LAMENS, demeurant à Bost, prévenu de complicité de sept personnes susnommées. — 30 prairial an VI. ✓

N° 61. — Le citoyen JACQUES ZENEBERGH, BERNARD SONDERVORST, HENRY KINAER et JACQUES KINAER, tous demeurant à Houguerde, prévenus d'avoir crié : « Vivent les Brigands ! » Ce qui fait présumer qu'ils étaient d'intention d'exciter le peuple à la Révolte. — 9 germinal, an VII (1).

N° 79. — Le citoyen PHILIPPE CHENNY, journalier sans résidence, prévenu d'être porteur d'un faux passe-port — 20 vendémiaire an VIII (2).

N° 101. — Le nommé JOSEPH FORCER journalier, demeurant à Thine, canton d'Hannut, département de l'Ourte, prévenu 1° de voyager sans passe-port; 2° d'avoir tenu des propos liberticides en criant : « Vive l'Empereur ! » 3° d'avoir voulu ôter la cocarde du garde-champêtre de la commune de Opheylissem ce jourd'hui à dix heures du matin 14 nivôse an IX (3).

Al deze nota's zijn getrokken uit een gedrukt formulier voor titel dragende : « Mandats d'arrêt décernés par le juge de paix du canton d'Hougaerde » en toebehoorende aan de familie Torsin van Thienen. Kortheidshalve hebben wij in zijn geheel slechts een aanhoudingsbevel gegeven, en het kan niemand outgaan zijn, dat de liggende letters in die formule beurtelings moeten vervangen worden door de opvolgende teksten.

Ondertusschen de opstandelingen uit het kanton Hoegaarden hebben ook een werkelijk deel genomen aan den eigenlijken Boerenkrijg; zij waren namelijk vrij talrijk in den strijd te Hasselt.

Naar het schijnt, hadden de Jongens uit het kanton Hoegaarden en

(1) 20 Maart 1790.

(2) 12 November 1790.

30 -
(140)

Met dit doel had hij op de Houtmarkt, in het zicht van het Kapittelhuys, de kerk, het Arendsnest (waar zijn aartsvijand Sweerts woonde) en St. Niklaas (voormalig lokaal der Regentie), een "Tempel der Vrijheid" laten nabootsen, waarin zich een troon bevond, die het "Altaar der Vrijheid" verbeeldde.

Terzelfdertijd werd in zijn hofstede (huidige hoeve Lebegge op de Vroente), door enkele van zijn getrouwen, een triomfwagen gebouwd en een monster met zeven koppen in elkaar gestoken.

Niemand wist wat er juist ging gebeuren, want zijn opzet werd zogezegd "geheim" gehouden, maar toch liet hij een paar waarnemende ogen toe, om in het dorp de lippen te doen loskomen (autorisant quelques yeux pour ébriter les rumeurs).

En wanneer op 2 Thermidor VI (20 juli 1798) alles in gereedheid was, kwamen de nieuwsgierigen op de straat, om ooggetuigen te zijn van het gebeuren.

Op die dag "le jour des Droits de l'Homme" had hij de leden van de Kantonale Raad ontboden, om het spel mee te spelen.

Zijn oproep werd beantwoord door : F. Berwouts, H. Nijs, P. Hanset, P.G. Vandenschilde, Vranckx, G. Hanesse, G. Mainsart, H. Hamels, P. Jochmans, L. Smeesters, C. Vanhaegendoren en griffier Hubens.

Zij beklommen de triomfwagen, in wiens midden het Franse symbool troonde "Een en onverdeelbaar" voorgesteld door een maagd (een herbergmeid uit Geldenaken), met in de hand "de Akte van de Staatsregeling".

De leden uit de Kantonale Raad, ten getale van elf, (Van Autgaerden en Hubens niet inbegrepen), verbeelden de Vrijheid, de Gelijkheid en de Broederschap (Les Droits de l'Homme), alsook de vier deugden en de vier standen van de mens.

Vooraan hadden Van Autgaerden, met zijn sabel en zijn sansculottenmuts en Hubens, met een groot griffiersregister, plaats genomen.

De wagen getrokken door vier paarden en achter zich het zevenkoppig monster slepend, verliet de hofstede en reed door het dorp naar de Houtmarkt toe.

De Franse vlag ging voorop, gevolgd van enkele muzikanten.

Die dag moest er ten allen kante voortdurend feest worden gevierd, om het geluk van de Republiek te tonen.

Gekomen aan de Tempel der Vrijheid, beklommen de leden uit de Raad de troon en namen plaats langs weerszijde van de Maagd, gekleed in wit gewaad met blauwe mantel, de akte in de ene hand, een speer in de andere en op het hoofd een rode sansculottenmuts met lauwerkroon overdekt.

Zij was de "Godin van de Rede", het symbolisch opperwezen van de Franse godsdienst.

Na een wijl gaf de Commissaris van het Kanton teken aan een paar van zijn mannen, om het vuur aan de houtstapel te brengen. Het zevenkoppig monster werd bijgesleurd en verbeeldde de zeven vijanden van de Republiek, namelijk het Koningschap, de Prins-bisschoppelijke Tyrannie, de adel, de geestelijkheid, de oude Regentie, de afvalligen en de vijanden van de Republiek.

Onder luid gejuich en wilde kreten werd het monster op de brandstapel gelegd en ging in de vlammen op.

Daarna beklom Van Autgaerden het Altaar der Vrijheid, plaatste zich juist achter de Maagd en richtte zich in een toespraak tot de menigte, die geslagen en verstomd, het vreemd gedoe gade sloeg. Hij kraaide al zijn haat uit tegen het Koningschap en de geestelijkheid, met de eindkreet "Vive la République, une et indivisible".

Dan trokken zij naar de Vrijheidsboom, waaronder in luidruchtig vermaak gedanst werd.

Het feest "Les Droits de l'Homme" werd besloten in "La Maison Commune" ('t Nieuwhuys), waar Van Autgaerden zich liet ontsnappen : "Wacht nog een beetje, vrienden, onze vijanden zullen wel gaan voelen wie we zijn".

Enkele dagen later stonden in het dorp, op poorten en muren overal arenden met twee koppen (de Oostenrijkse Arend) getekend, met als onderschrift "Leve de Keizer".

Het gebeuren van 20 juli 1798, bleef bewaard dank zij een schrift van J.H. Dewaelheyns.